

УДК 655.4/.5:[025.355КПУ_ім_Федорова:004.4]](477) (045)
DOI: 10.36273/2076-9555.2021.11(304).3-8

Микола Сенченко,
директор Книжкової палати України, професор,
e-mail: director@ukrbook.net
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7445-5185>

Цифрова платформа книжкової індустрії

У статті розглянуто передумови та можливості створення Цифрової платформи книжкової індустрії (ЦПКІ) на основі баз даних Книжкової палати України, сформованих за роки незалежності, та екосистеми інформаційної взаємодії у видавничій галузі.

Наголошено, що цифровізація багатьох процесів у видавничій справі, пандемія COVID-19 та пов'язані з нею карантинні обмеження внесли суттєві корективи в технологічний устрій галузі, прискоривши цифрову трансформацію видавничої сфери. Ці чинники є основними передумовами побудови єдиної інформаційної платформи, що об'єднає видавців, бібліотеки та користувачів, забезпечивши їх якісним інформаційним наповненням і сучасними аналітичними сервісами.

Розглянуто галузевий інструментарій, що становитиме основу ЦПКІ. Це численні ресурси Книжкової палати України, що охоплюють електронні каталоги: книг, нотних, образотворчих, картографічних та електронних видань; інформаційні масиви УДК і таблиці зіставлення індексів УДК і ББК; бази даних: ретроспективної бібліографії, видавців, агентства ISBN і ISMN, статистики друку та інші.

З'ясовано нагальні проблеми, що гальмують створення ЦПКІ, зокрема модернізація локальної комп'ютерної мережі Книжкової палати України, придбання сучасного програмного забезпечення, а також розв'язання низки організаційних питань.

Ключові слова: Книжкова палата України; цифрова трансформація; цифровізація; книговидавництво; книжкова індустрія; бази даних; класифікаційна система; стандарти, бібліографія

Постановка проблеми. У книжковій індустрії є галузевий інструментарій, яким постійно користуються майже всі видавництва та видавничі організації України. Це електронні каталоги книг, виданих за роки незалежності, та екосистема інформаційної взаємодії. Остання охоплює: Універсальну десяткову класифікацію (УДК), Міжнародні стандартні номери ISBN і ISMN, статистику друку, ідентифікатори, формати, систематизацію, стандартизацію тощо [1].

Цифрова трансформація та цифровізація багатьох процесів у видавничій справі, COVID-криза внесли суттєві корективи в технологічний устрій галузі, прискоривши тенденції книжкової онлайнізації. Видавці й бібліотеки активізували присутність у мережі інтернет і створили передумови для побудови єдиної інформаційної платформи.

Саме сьогодні у професійному середовищі посталала потреба розроблення Цифрової платформи книжкової індустрії (ЦПКІ), що спроможна об'єднати суб'єктів книжкового ринку, забезпечити його якісним інформаційним наповненням і сучасними аналітичними сервісами. Пандемія зумовила необхідність швидкої консолідації зусиль для реалізації цього проекту.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Нормативно-правове, методичне та довідково-інформаційне забезпечення видавничої справи відображено в законах України "Про обов'язковий примірник документів"; "Про видавничу справу"; "Про інформацію"; "Про Національну програму інформатизації" та інших.

Мета статті — розглянути питання створення Цифрової платформи книжкової індустрії.

Виклад основного матеріалу дослідження. За основу Цифрової платформи книжкової індустрії слід

узяти галузевий інструментарій, сформований у Книжковій палаті України (КПУ). За роки незалежності фахівці установи розробили та впровадили низку проєктів, що дали змогу створити й актуалізувати бази даних (БД), які становлять стрижень Цифрової платформи книжкової індустрії [2]. Це такі ресурси:

— електронний каталог "Книги за роки незалежної України", який постійно поповнюється завдяки внесенню бібліографічних записів про видання, що надходять до Книжкової палати України. Пошук відбувається в автоматичному режимі за багатьма параметрами (автор, назва, видавництво, рік і місце видання, Міжнародний стандартний номер книги (ISBN) тощо). Це найповніший каталог, адже згідно із законодавством про обов'язковий примірник (ОП) КПУ отримує 85—90% книг, що видаються в Україні;

— електронні каталоги нотних, образотворчих, картографічних та електронних видань; переведено на електронні технології підготовку літописів нотних видань і рецензій; створено тематичні бази даних щодо європейської та євроатлантичної інтеграції України;

— бази даних ретроспективної бібліографії (бібліографознавчих і бібліографічних видань), образотворчих видань із фонду Державного архіву друку, починаючи від 1917 р.; розроблено тематичні бази даних: "Лауреати Національної премії України імені Тараса Шевченка"; "Голодомор 1932—1933 років в Україні"; "Інформатизація у видавничій, поліграфічній та бібліотечній галузях";

— електронні інформаційні масиви УДК і таблиці зіставлення індексів УДК і ББК; розроблено електронний інформаційний масив скорочених таб-

линь УДК для масових бібліотек, який розміщено на вебсайті Консорціуму УДК у Гаазі; створено базу даних установ-користувачів УДК в Україні [3]. Від того, як проведено класифікацію та індексацію видань, значною мірою залежить правильне комплектування фондів бібліотек профільною літературою. Цей чинник надзвичайно важливий і для роботи видавництва та книготорговельних підприємств. Універсальна десятикова класифікація є міжнародною класифікаційною системою, що об'єднує всі галузі знань в єдиній універсальній структурі із загальною десятиковою нотацією. УДК призначена для індексування та пошуку відомостей у документних масивах за змістовими ознаками й відповідає найсуттєвішим вимогам до класифікації (міжнародність, універсальність, мнемонічність). Книжкова палата України створила еталон Універсальної десятикової класифікації українською мовою, впроваджує її в Україні та підтримує в актуальному стані згідно з ліцензійною угодою з міжнародним Консорціумом УДК;

— база даних видавців, які видають хоча б одну книгу впродовж року. Ця БД формується на основі бази даних видавництва, яким надано блок номерів ISBN і ISMN;

— база даних агентств ISBN і ISMN, що за наявності відповідного програмного забезпечення (ПЗ) дасть змогу автоматизувати й прискорити процес надання номерів ISBN і ISMN, забезпечити оперативне безпаперове спілкування видавців з агентством [1];

— база даних "Статистика друку", що містить інформацію про видавничу діяльність понад 1500 активних видавництв України. Використовуючи цю БД, кожне видавництво може отримувати інформацію про кількість випущених ним книг упродовж певного періоду, визначити свою позицію серед учасників книжкового ринку, сформувати власний каталог надрукованих книг [3].

Окрім того, створено ретроспективну бібліографічну базу даних "Персональні бібліографічні посібники 1926—1930 років"; електронний ресурс "Історія видавництва України. Державні видавництва України 1917—2007 рр." [4].

Переведено на електронні технології контроль за дотриманням державних стандартів у книжкових, періодичних і продовжуваних (крім газет) виданнях.

Сформовано екосистему книжкової індустрії, що охоплює бібліографічні посібники, стандарти, форми та класифікаційні системи.

Галузевий інструментарій, створений КПУ (бази даних, екосистема інформаційної взаємодії, бібліографічні навігатори), дає змогу впровадити чимало додаткових сервісів, що актуалізує потребу розроблення проєкту "Цифрова платформа книжкової індустрії". У планах КПУ — сформувати бази даних авторів, перекладачів, редакторів, книгорозповсюдвачів, літературних агентів, книжкових крамниць і лотків, інформаційних сайтів інтернету [5].

Що потрібно для створення ЦПКІ?

Недоліком зазначених баз даних є недоступність широкому загалові видавців і бібліотекарів через брак

сучасного програмного забезпечення й застарілу технічну базу. Зокрема, наявне програмне забезпечення ґрунтується на системі "ПРОСАЙТ" Бібліотеки Конгресу США, яку, завдяки її колишньому директору Дж. Біллінгтону, було передано КПУ безоплатно.

Виходячи з актуальності й перспективності ЦПКІ, основу якої становитимуть ресурси КПУ, для реалізації проєкту насамперед потрібно модернізувати локальну комп'ютерну мережу Книжкової палати, придбати сучасне програмне забезпечення та оновити технічну базу. Зокрема, потрібні ресурси для:

1. Модернізації локальної комп'ютерної мережі КПУ, що потребує заміни 50% комп'ютерів і файл-сервера.

2. Придбання сучасного програмного забезпечення для функціонування ЦПКІ й розроблення конверторів для переведення БД у нове програмне середовище.

Є також низка невідкладних організаційних питань, що потребують розв'язання:

1. Невирішеною для системи обов'язкового примірника України залишається проблема охоплення мережеских книг, що надаються в режимі віддаленого доступу. Річ у тім, що охоплення системою обов'язкового примірника електронних публікацій спричиняє набагато більше труднощів, ніж документів на "твердих" носіях, коли організовуються бібліографічний запис, зберігання й, особливо, надання користувачам, оскільки в кожній з цих операцій виникають проблеми пошуку й ідентифікації видань, а також суперечності з авторським правом і суміжними правами.

2. Постає потреба створення:

— нової електронної системи бібліографічної реєстрації видань як інформаційної системи для забезпечення потреб бібліотек, видавництв і книжкового ринку;

— нової інформаційної системи реєстрації випущених друкованих та електронних видань для корпоративного використання бібліографічної інформації, зокрема для формування асортиментних баз даних книжкової торгівлі.

3. Повнотекстове копіювання документів і формування цифрових фондів Книжкової палати України може здійснюватися за видами джерел: через переведення фондів Державного архіву друку в цифрову форму; через опрацювання електронних мережеских видань. Процес оцифрування відбувається через сканування документів на твердому носії, тобто це репродукування в цифровій формі, що є прямим порушенням Закону України "Про авторське право і суміжні права", що забороняє репродукування книг повністю. Отже, будь-які дії Книжкової палати України, що виходять за межі вимог зазначеного Закону, зокрема щодо копіювання, оцифрування та відтворення в цифровій формі для збереження й вивчення документів, потребують письмового дозволу автора чи власника авторських прав.

Розв'язання проблеми полягає в усуненні суперечностей і знятті обмежень для Книжкової палати

України на репрографічне та інші види копіювання й відтворення документів у цифровій формі. Оцифрування фонду Державного архіву друку має на меті зберігання та використання документів із науковою метою без виплати авторської винагороди. Це потребує внесення відповідних змін у закони "Про авторське право і суміжні права", "Про видавничу справу" (ст. 27), "Про обов'язковий примірник документів" щодо формування цифрового фонду Книжкової палати України та копіювання документів фонду на запити користувачів із науковою метою.

4. У Законі України "Про видавничу справу" було визначено, що Книжкова палата України бере участь у розробленні проєктів національних стандартів з питань видавничої справи та здійснює контроль за їх виконанням. Фактично це робить КПУ, проте функції з розроблення, розгляду та погодження національних стандартів, згідно із Законом України "Про стандартизацію", центральний орган виконавчої влади з питань стандартизації поклав на технічні комітети стандартизації. До роботи в них фахівців залучають на добровільних засадах, зокрема уповноважених представників суб'єктів господарювання, провідних науковців тощо. Ураховуючи добровільність такої діяльності, виникає колізія норм права між чинною редакцією ст. 27 Закону України "Про видавничу справу" та Законом України "Про стандартизацію", котру слід усунути. Варто розробити положення, згідно з яким Книжкова палата України як наукова установа має право організовувати та виконувати роботи зі стандартизації, зокрема розглядати міждержавні (регіональні) стандарти, розробляти й погоджувати національні стандарти з урахуванням світових тенденцій і відповідності стандартам ISO; розробляти, переглядати, змінювати стандарти певного рівня (галузеві стандарти, технічні умови та правила усталеної практики).

Ураховуючи, що стандарти застосовують на добровільній основі, за винятком випадків, коли цього вимагають технічні регламенти (зокрема, закони), положення чинної ст. 27 Закону України "Про видавничу справу" щодо контролю за дотриманням видавцем стандартів, суперечить законодавству, оскільки не враховує зазначеної норми. За Законом України "Про стандарти, технічні регламенти та процедури оцінки відповідності" контроль та оцінку відповідності вимогам технічних регламентів має здійснювати орган з оцінки відповідності. Згідно з цим положенням необхідно:

1) ст. 27 Закону України "Про видавничу справу" надати статус технічного регламенту;

2) визначити Книжкову палату України органом з оцінки відповідності, що здійснює цю процедуру для визначення того, чи виконує видавець встановлені у відповідних технічних регламентах або стандартах вимоги. Процедура передбачає перегляд видань, контроль за дотриманням стандартів та оцінювання видавничої продукції щодо вимог технічних регламентів.

Отже, у Законі України "Про видавничу справу" слід передбачити положення, що Книжкова палата

України має проводити аналіз дотримання видавцями вимог технічних регламентів у процесі підготовки й випуску видавничої продукції та подавати відомості щодо порушення національних стандартів у галузі видавничої справи.

5. З метою розвитку статистичного обліку у сфері книговидавництва, книжкової торгівлі, вивчення книжкового ринку потрібно законодавчо затвердити такі заходи:

— упровадження системи збирання та опрацювання адміністративних даних щодо випуску, розповсюдження й продажу видань на регіональному, загальнонаціональному й міжнародному рівнях на основі науково обґрунтованої методики;

— проведення моніторингу книжкового ринку щодо асортименту видань і ціноутворення;

— розроблення методики науково обґрунтованого прогнозування розвитку видавничої справи та книжкового ринку.

6. Цифрові масиви даних Книжкової палати України мають стати одним із найважливіших компонентів сучасної інформаційної системи в галузі видавничої та бібліотечної справи, створювати які та керувати якими потрібно відповідно до норм законодавства. З цією метою слід законодавчо визначити Книжкову палату України міжгалузевим інформаційно-аналітичним і бібліографічним центром, що має:

— сприяти взаємодії державних органів управління в галузі книжкової справи;

— координувати діяльність із бібліотечно-інформаційними, науковими установами та центрами науково-технічної інформації;

— інтегрувати системи бібліографічного й статистичного обліку в загальнонаціональну та міжнародну інформаційні системи;

— проводити консультативну роботу з питань підготовки й випуску видань;

— підтримувати в актуальному стані україномовну версію міжнародної класифікаційної системи — Універсальної десяткової класифікації;

— забезпечувати впровадження нових інформаційних технологій опрацювання документів, надавати бібліотекам бібліографічні записи в цифровому форматі;

— розвивати довідково-бібліографічне обслуговування, сприяти корпоративному використанню бібліографічної інформації, зокрема для формування асортиментних баз даних книжкової торгівлі;

— забезпечувати видавничу й суміжні галузі нормативними, методичними, аналітичними та інформаційними матеріалами;

— проводити процедуру оцінювання відповідності видавничої продукції вимогам технічних регламентів;

— формувати електронні документні ресурси та забезпечувати доступ до них через інтернет.

Більшість зазначених проблем можна розв'язати завдяки створенню Цифрової платформи книжкової індустрії, найважливішим складником якої має стати оперативність. Для забезпечення цих вимог у Закон

України "Про обов'язковий примірник" слід внести зміни, згідно з якими КПУ повинна отримувати електронні копії друкованих книг. Якщо Книжкова палата створює каталог, то має домовитися з видавцями про те, що вони надсилають цифрову копію видання до того, як вона надійде в друкарню. Фахівці установи здатні швидко опрацювати книги, описи яких з'являться в каталозі до початку продажів, і ними зможе скористатися книжкова торгівля. Істотний аспект — якість опису, адже КПУ як бібліографічний центр робить записи відповідно до ДСТУ. Фахівці Книжкової палати, власне, й створюють стандарти.

Звичайно, такий каталог слугуватиме лише основою, а надалі можна вибудовувати сервіси для різноманітних груп користувачів: видавців, традиційних магазинів, онлайн-ритейла, бібліотек, читачів. Нині важливо визначити концепцію, інтереси й відповідальність усіх учасників, вирішити, хто виконуватиме функції оператора та з яких джерел проєкт фінансуватиметься. Доступ до ЦПКІ має бути безоплатним для всіх користувачів.

Об'єднавчий інформаційний ресурс украї важливий для галузі. На цій платформі консолідуватимуться важливі сервіси й маркетингові інструменти, формуючи дієву універсальну систему. Водночас постає кілька запитань. Перше — для кого створюється Цифрова платформа? На мою думку, передусім для читача, який зможе скористатися нею через сервіси в бібліотеці, онлайн-книгарні чи традиційній книжковій крамниці. Друге — дорожня карта проєкту. Це велике та трудомістке завдання, що потребує обговорення в робочих групах, які об'єднують видавничу й бібліотечну спільноти, IT-спеціалістів, представників ритейла. Нарешті, третє — фінансування. Вважаю, це повинно бути державно-приватне партнерство. Проте щоб його реалізувати, потрібна політична воля на іншому рівні — національна стратегія чи програма, реалізована в осяжній перспективі. Слід знайти механізм, що поєднає державну фінансову підтримку проєкту з мотивацією всіх учасників.

Сьогодні кожна інтернет-книгарня здійснює опис видань самостійно. На цей процес витрачається величезна кількість ресурсів галузі, до того ж кожен суб'єкт робить це на власний розсуд. Наш резерв зростання — економія. Утім, важко заощадити, якщо витрачати гроші, багаторазово описуючи одну й ту саму книгу. Створення ЦПКІ дасть можливість значно зменшити витрати. Безумовно, це вимагає передпроєктної роботи. Доцільно провести якісний аналіз запитів користувачів: кому і яка література потрібна, терміни подання такої інформації тощо. Водночас необхідно отримувати бібліографічний запис до надходження книги в продаж. Якщо прагнемо створити єдину систему, то слід провести складну й копітку роботу, координуючи зусилля великої кількості гравців.

Громадська спілка "Українська асоціація видавців і книгорозповсюджувачів", бібліотеки, Книжкова палата України та видавнича спільнота зацікавлені в створенні Цифрової платформи книжкової індустрії,

що допоможе сформувати єдине інформаційне поле галузі. Проте через складність завдань і координації учасників жодне видавництво чи бібліотека не спроможні повною мірою виконати цю програму. У малого й середнього книжкового бізнесу, звичайно, немає можливості створити такий ресурс власним коштом, але якщо він буде безоплатним, ймовірно, з'являться мікросервіси з усіх секторів компетенцій, знань і книг. Наявність платформи з мікросервісами — це і є виграв читачів. Наступний крок — можливість проведення опитування та визначення національного рейтингу: яка книга найкраще продається в країні та найзапитуваніша в бібліотеках. Це величезна кількість статистичних зрізів по областях, регіонах, містах і спеціалізаціях.

Доцільно сформувати три робочі групи. Перша — загальноуправлінська, що об'єднує керівників, які формулюють стратегічні цілі й розподіляють ресурси. Друга — бібліографічна, щоб виробити спільну мову для цієї категорії фахівців, підвищувати грамотність видавців у цій сфері. Третя — спеціалісти в галузі інформаційних технологій, які відповідають за синхронізацію платформи, котра має зберігатися не в одній організації, а щонайменше в трьох.

Першорядним кроком стане підготовка та підписання угоди про операційну взаємодію. Варто залучити до її розроблення та підтримки Громадську спілку "Українська асоціація видавців і книгорозповсюджувачів", Книжкову палату України, Національну бібліотеку України імені В. І. Вернадського, Національну бібліотеку України імені Ярослава Мудрого, від яких решта учасників отримують потрібну інформацію. Щоб ресурс став якісним, доцільно навчити фахівців видавництва і бібліотек каталогізації в національному форматі. Другий етап — це проєкт попередньої каталогізації (каталогізації в книзі). Слід активніше залучати видавців до співпраці з каталогізаторами бібліотек, які описуватимуть видання й за це отримуватимуть їх безоплатно. Учасників потрібно мотивувати.

Проєкт варто розглядати як перший етап, який можна запустити за допомогою державного гранту, але функціонувати він має завдяки коштам зацікавлених осіб, тобто видавців і книгорозповсюджувачів, здатних його фінансово підтримувати.

Чому бібліотеки зацікавлені в Національній книжковій платформі? Сьогодні суспільство перебуває в умовах інформаційного колапсу. Незрозуміло, чи можна довіряти рейтингам, наскільки вони достовірні. Видавці ведуть цінові війни з книгарнями, але що робити комплекторам, які повинні обґрунтувати мінімальну ціну контракту, специфікацію, до того ж так, аби регіональна влада не звинуватила в нецільовому витрачанні бюджету. Потрібний сервіс, де для бібліотек було б вказано рекомендовану ціну.

Украї важливим аспектом є надання актуальної інформації про книги, наявні в продажу. Ми витрачаємо час на те, щоб ретельно відібрати видання до фонду, а виявляється, що їх давно немає на ринку.

Потрібна інформація, що постійно оновлюється, а для цього видавці мають бути зацікавлені в тому, щоб оперативно розмішувати її на Цифровій платформі. Відповідно, бібліотеки дістануть змогу працювати з перевіреними, акредитованими постачальниками й закуповувати книги через цей ресурс.

Висновки. Сьогодні для створення Цифрової платформи книжкової індустрії склалися сприятливі умови: є набір баз даних, стандарти, сервіси, що дозволяють технологічно швидко структурувати прайси, переводити в єдину базу даних, працювати із замовленнями, готувати технічну документацію, тобто реально спрощувати життя учасників ринку. Потрібний національний проєкт і державно-приватне партнерство. А розпочати слід із того, щоб кожен гравець сформулював власні запити.

Україні конче необхідно створити Цифрову платформу книжкової індустрії, взявши за основу ресурси Книжкової палати України — бази даних, унікальні за обсягом, різноманітністю та характером функцій. За роки діяльності установа зробила вагомий внесок у розвиток науки, культури, освіти, бібліографічної, книговидавничої й бібліотечної справи, інформатизацію суспільства, у збереження й пропаганду української книги. Її наукова діяльність знаходить вияв в організації та здійсненні багатоаспектного вивчення книги та преси як активних засобів масової інформації, визначенні ефективності виконання їхніх соціальних функцій. Органічне поєднання теорії й практики, традицій і новизни — принципи, на які завжди спиралася діяльність Книжкової палати України.

Потенціал бібліотечної мережі сьогодні — це плюс 10% видавничого ринку. Проблема полягає в тому, що слід визначити механізми взаємодії держави, видавців і бібліотечної мережі. Бібліотеки — це не лише книгосховища та розважальні центри, їхнє майбутнє лежить в іншій площині. Вони фахівці з систематизації контенту, із забезпечення доступу до інформації та навігації, що мають справу з великою кількістю розрізнених бібліотечних каталогів, інформаційних продуктів КПУ, неповними електронними базами. Думаю, що ідея створення ЦПКІ є масштабнішою: це основа сучасної національної

бібліографії, що має не лише забезпечувати роботу комплектаторів, а й навігацію по всьому масиву вітчизняної видавничої продукції.

Найближчі кроки — об'єднання технологічних платформ національних бібліотек і КПУ, посилення української школи каталогізації, обстоювання ідеї національних стандартів, котрі мають бути схвалені бібліотечною та видавничою спільнотами. Другий етап — формування повнотекстового масиву контенту книг — важливого компонента для побудови комерційних, аналітичних та інших сервісів.

Якісний каталог як основа Національної книжкової платформи, безумовно, потрібний. Проте, щоб він був життєздатним і конкурентоспроможним без державного фінансування, слід зацікавити й залучити до участі як видавців і книгорозповсюджувачів, так і споживачів — бібліотеки та фізичних осіб. А для цього потрібна актуальна інформація щодо ціни й наявності певного видання, продавця, у якого його можна придбати. Такі відомості найдоцільніше отримувати від потужних видавців і великих книготорговельних підприємств, що мають сучасні інформаційні системи й щодня оновлюють каталоги. Причому інформація книгорозповсюджувачів є особливо цінною для бібліотек, оскільки містить дані про книги невеликих видавництв, що випускають якісну й необхідну читачам літературу.

Основна мета зазначеного проєкту — надавати читачеві корисні інструменти, опрацьовувати статистику й аналізувати читацькі вподобання. Мережеві книгарні та агрегатори, що працюють в академічній сфері, також можуть вносити дані до єдиної платформи.

Питання не лише в організації процесу передавання контенту, це лише частина інфраструктури. Надзвичайно важливі досвід і технології опрацювання даних, а тому потрібний ресурсний центр, що допомагав би видавцям, книгопродавцям та комплектаторам у розвитку відповідних компетенцій, навчав їх, збирав аналітику й публікував результати дослідження провідних вітчизняних і світових практик. Сьогодні таким організаційним центром готова стати Державна наукова установа "Книжкова палата України імені Івана Федорова".

Список використаної літератури

1. Сенченко М. Центр державної бібліографії в цифрову епоху / Микола Сенченко // Вісник Книжкової палати. — 2016. — № 4. — С. 3—9.
2. Сенченко М. Книжкова палата України імені Івана Федорова — підсумки і перспективи / Микола Сенченко // Вісник Книжкової палати. — 2011. — № 12. — С. 3—6.
3. Сенченко М. Книжкова палата України: 100 років системних та інноваційних трансформацій / Микола Сенченко // Вісник Книжкової палати. — 2019. — № 1. — С. 3—7.
4. Сенченко М. На черзі кооперативна каталогізація / Микола Сенченко // Вісник Книжкової палати. — 1997. — № 8. — С. 3—4.
5. Сенченко М. Книжкова палата України : 100 років системних та інноваційних трансформацій, 1919—2018 / Микола Іванович Сенченко. — Київ : Кн. палата України, 2019. — 200 с.

Mykola Senchenko
Digital platform of the book industry

The article considers the preconditions and possibilities of creating the Digital Platform of the Book Industry (DPBI) on the basis of the databases of the Book Chamber of Ukraine, formed during the years of independence, given the ecosystem of information interaction in the publishing industry.

It is emphasized that the digitalization of many processes in the publishing business, the COVID-19 pandemic and related quarantine restrictions have made significant adjustments to the technological structure of the industry, accelerating the process of book internetization. These factors are the main prerequisites for building a single information platform that unites publishers, libraries and users, providing them with quality information content and modern analytical services.

The branch tools which will form a basis of DPBI are considered. These are numerous resources of the Book Chamber of Ukraine, covering electronic catalogs: books, music, art, cartographic and electronic publications; UDC information arrays and UDC and BBK comparison tables; databases: retrospective bibliography, publishers, ISBN and ISMN agencies, print statistics and others.

The urgent problems that hinder the creation of the DPBI, in particular the modernization of the local computer network of the Book Chamber of Ukraine, the purchase of modern software, as well as a number of organizational issues.

Keywords: Book Chamber of Ukraine; digital transformation; digitization; book publishing; book industry; databases; classification system; standards, bibliography

References

1. Senchenko M. (2016). Centr derzhavnoi bibliografiyi v cifrovu epohu. *Visnik Knizhkovoyi palati*, 4, pp. 3—9.
2. Senchenko M. (2011). Knizhkovaya palata Ukraini imeni Ivana Fedorova — pidsumki i perspektivi. *Visnik Knizhkovoyi palati*, 12, pp. 3—6.
3. Senchenko M. (2019). Knizhkovaya palata Ukraini: 100 rokiv sistemnih ta innovacijnih transformacij. *Visnik Knizhkovoyi palati*, 1, pp. 3—7.
4. Senchenko M. (1997). Na cherzi kooperativna katalogizaciya. *Visnik Knizhkovoyi palati*, 8, pp. 3—4.
5. Senchenko M. (2019). *Knizhkovaya palata Ukraini : 100 rokiv sistemnih ta innovacijnih transformacij, 1919—2018*. Kyiv: Kn. palata Ukraini.

Надійшла до редакції 17 листопада 2021 року

УДК 002.1-028.25:003.24](477+100)(091)(045)

DOI: 10.36273/2076-9555.2021.11(304).8-17

Лариса Мильченко,

старший науковий співробітник

відділу моніторингу засобів масової інформації

Книжкової палати України,

e-mail: svirel.34@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5905-077X>

Історія та сучасний стан видань шрифтом Брайля в Україні й за кордоном

У статті порушено проблему сприйняття інформації особами з порушенням зору. Розглянуто історію пошуку способів письма й читання для незрячих від IV ст. до н. е. до винаходу Л. Брайля.

Зауважено, що до XIX ст. люди з вадами зору не мали великого вибору у професійній сфері, були віддалені від світу книг, не мали змоги здобути освіту, а отже здебільшого виконували некваліфіковану та низькооплачувану роботу. Упродовж тривалого періоду людство експериментувало з багатьма засобами й методами, що допомогли б незрячим читати, писати та здобувати освіту, однак чимало з них виявилися нежиттєздатними, оскільки являли собою лише рельєфну версію друкованого тексту. На відміну від них система Л. Брайля виявилася надзвичайно ефективною, адже її основу становить раціональна послідовність знаків, призначених для кінчиків пальців, а не для очей.

Наголошено, що використовуючи абетку Брайля, люди з порушенням зору дістали доступ до широкого спектра матеріалів для читання, що життєво важливо для опанування знань, здобуття ранньої освіти, підвищення рівня грамотності та подальшого працевлаштування. Завдяки цій системі незрячі люди спроможні працювати, займатися улюбленою справою та всебічно розвиватися.

Ключові слова: шрифт Брайля; лінійно-рельєфні та голчасті шрифти; рельєфно-крапкові шрифти; друк шрифтом Брайля; товариства сліпих

Постановка проблеми. Здорова людина здобуває 85% інформації через зір, тоді як особа з його порушенням такої можливості не має, тому слух, нюх і дотик стають її очима. Майже 2,2 млрд людей у всьому світі мають проблеми із зором. Згідно зі статистикою Всесвітньої організації здоров'я, 90% інвалідів по зору мешкають у країнах, що розвиваються. Кількість таких осіб в Україні коливається від 80 до 100 тис., із них понад 10 тис. — діти. Зважаючи на цю статистику, особливо гострими для нашої держави є проблеми соціального, економічного

та культурного розвитку осіб, позбавлених зору. Розв'язання цих питань значною мірою залежить не лише від державної турботи про людей з особливими потребами, а й від менталітету кожного члена суспільства.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. У результаті аналізу публікацій та інформаційних джерел віднайдено важливі наукові розвідки, що торкаються книговидання для людей із вадами зору. Зокрема, М. Мотика проаналізував технологічний процес виготовлення книг шрифтом Брайля, ґрунтовно розглянув особливості застосування трафаретного